
**VISOKO OBRAZOVANJE
KAO JAVNO DOBRO:
PRIMJER IZ REGIJE /
PRIMJER ZA REGIJU?**

DEAN DUDA

Najprije moram reći da osjećam stanovitu vrstu tereta budući da su me spominjali jučer u nekoliko situacija i taj tip tereta, odnosno neko prinudno raspolaganje simboličkim ili političkim kapitalom na udaljenosti od četiri stotine kilometara, jest nešto što mi onemogućuje da govorim možda na način kako bih htio. S druge strane, postoji još jedan bitan moment o kojemu treba voditi računa: konferencija je u ova dva svoja dana ostvarila određenu dinamiku, istaknula određene probleme, pa mi se u tom smislu čini da bih neke stvari hotimice htio propustiti u izlaganju da ne bismo disperzirali priču na još nekoliko motiva ili na još nekoliko razina. I da se nekako fokusiramo zapravo oko ovih ključnih problema kako su bili više puta istaknuti. Treća stvar, a to je još jedna otegotna okolnost, jest činjenica da je bilo tko od mojih kolegica i kolega iz Akademske solidarnosti došao na ovu konferenciju – barem njih dvadeset do pedeset koji su sudjelovali intenzivnije u našim aktivnostima od pisanja različitih dokumenata do određenih akcija – gotovo sam siguran da bi održao u devedeset postotnoj podudarnosti isto izlaganje. Dakle, htio bih nekako spriječiti ovu osobnu notu s jedne strane, ući u aktivni problemski kontekst konferencije i pokušati nešto reći poštujući okvir koji nam se u ova dva dana na stanovit način problemski nametnuo.

Započeo bih jednim vicem koji je zapravo iz uže struke. Nemam običaj koristiti viceve kao polazišnu točku da bih odobrovoljio slušatelje i privukao njihovu pažnju. To je zapravo ona razložna pedagoška pouka iz priručnika za desetare u JNA, ako dobro pamtim, ono kad prije jutarnje smotre da bi provjerio kakvog je vojska raspoloženja, nadređeni upita vojnike što su gledali jučer na televiziji, što je bilo na

Dnevniku, kako je igrao njihov omiljeni nogometni klub ili im ispriča vic. Dakle, nevoljko se prihvaćam toga žanra, ali budući da je vic simptomatičan, čini mi se zapravo da bi se cijelo izlaganje moglo svesti samo na taj vic. Donekle je vulgaran, ali ja ću ga pokušati nešto ublažiti. Ima, naravno, više varijanti i otprilike ide ovako: ima baba tri unuka, zamislite već negdje oko Dinare, u Zagori, u Bosni, bilo gdje. Dakle, dolaze tri unuka, tri jabuke, babi. I pita baba unuke što oni rade u životu. I sva trojica uglas odgovaraju da studiraju. Pita baba prvog najstarijeg što studira i on veli da studira građevinu. Baba kaže da blago njoj, da će on babi zidati kuću, a onda zidati i kuće drugima, i hotele, i sve što se već zida, i zbilja je blago babi što unuk studira građevinu. Dolazi drugi, a baba ga pita što pak on studira i ovaj odgovara da studira medicinu. I opet isto, blago babi, jer babu ima tko liječiti, a liječit će i druge ljude, baš sve kako treba. I dolazi zatim treći, pita ga baba da što on, najmlađi studira, a on odgovara komparativnu književnost, odnosno opštu književnost i teoriju književnosti u lokalnom kontekstu. A baba odgovara da j...e se njemu za babu. Kad studira književnost, naravno.

218 Dakle, to je otprilike ono kako izgleda javna percepcija stvari kojima se bavimo kroz pučku, a zapravo neoliberalnu optiku. Uglavnom, čini mi se da su u ovom vicu sažeti svi osnovni naglasci koje bih htio u ovom izlaganju potcrtati na jednom primjeru jednog tipa političke borbe, ali političke borbe koja nije pravocrtna i političke borbe koja u svakom trenutku ima i svoje stranputice, i svoje zavoje, i svoje, rekao bih, teško prohodne terene. Naime, borba za javno i besplatno visoko obrazovanje nije, što često volim istaknuti, auto-cesta u kojoj dobrim automobilom vozite optimalnom brzinom i sigurno stižete do priželjkivanog cilja. Postoji siva zona, ako mogu tako reći, borbe za visoko javno obrazovanje koja je na neki način i vrsta nervoze, i vrsta nemira, i vrsta političkih odluka, i stupanj mobilizacije, i raspolaganje energijom, i to osobito kad su posrijedi nešto veće akcije.

Najprije bih htio pojasniti sam naslov izlaganja, dakle, "Visoko obrazovanje kao javno dobro, primjer iz regije kroz primjer za regiju?", i ovaj upitnik na kraju. Mislim da u prvom dijelu nemamo većih nedoumica. Pretpostavljam da se oko činjenice da je visoko, odnosno svako obrazovanje javno dobro, uvelike slažemo. To što se povremeno potežu tradicionalne podjele dobara iz ekonomske teorije, naprimjer Samuelsonova, da bi se osporila ideja obrazovanja kao javnog dobra, samo pokazuje da obrazovanje ne mora nužno pripadati bilo kojem tipu ekonomistički definiranog javnog dobra. Čini mi se da se radi jedino o nedostatnosti, manje ili više, sheme odnosno kategorijalnog aparata kojim se dobra mogu definirati. S druge pak strane, čini mi se da pokazuje i konfliktnost društvenog okvira na koji se takva, uvjetno govoreći, zastarjela i nedostatna kategorijalna podjela pokušava primijeniti. Dakle, obrazovanje jest javno, odnosno, ako hoćete u drugoj definiciji, zajedničko dobro, i nema puno smisla da sad potežemo teorijske distinkcije što

bi bilo javno a što zajedničko, i koja je teorijska moda uspostavila neki novi oblik kategorijalnog reguliranja područja i odakle potječu aktualne definicije.

Drugo, posve je jasno da se “primjer iz regije” odnosi na Hrvatsku, dakle, na jedan od partikularnih momenata unutar postjugoslavenskoga, postsocijalističkoga ili tranzicijskoga stanja. Navikli smo postjugoslavensko stanje geografski nazivati regijom ili regionom, pa smo to i prihvatili konsenzusom i jasno je svima što pod tim podrazumijevamo.

Problem je, međutim, treća stvar. Problematičnom, naime, može izgledati formulacija – “primjer za regiju” i zato iza nje stoji upitnik. Taj znak pitanja nije uvjetovan ničim doli kontekstualnim razlikama koje karakteriziraju postjugoslavensko stanje, odnosno postjugoslavenska društva. I svakako oprezom da u mogućoj usporedbi, kao i u određenom tipu preuzimanja organizacijskih, političkih ili vrijednosnih momenata u borbi za visoko obrazovanje kao javno dobro, ne budemo, rekao bih, isuviše vezani za jedan tip prakse ili zahtjeva koji funkcionira kao nekakva paradigma koja se može primijeniti na niz pojedinačnih slučajeva. Neoliberalna tranzicijska država nalazi se u svakoj od jugoslavenskih zemalja i funkcionira na različite načine u dolaženju do konačnog cilja, kao što raspolaze i s različitim ritmovima ili fazama svoga dovršavanja ovisno o konkretnom slučaju, području ili društvenom problemu. Naravno, tu bi sada mogao krenuti val onih prigovora i prikladnih definicija tipa postoje li kod nas uopće neoliberali i neoliberalna ideologija, i tome slična naklapanja. Ali kad pogledate samo nekoliko temeljnih činjenica s kojima politička ljevica ima problema, po prilici otkad je i sama barem u nekom centrističko-socijaldemokratskom okviru, negdje 1970-ih godina pristala na ideju da je država loš vlasnik, kad je eurokomunizam u nekom obliku došao u krizu, kad su se dogodile neke bitne stvari u ekonomskoj sferi itd., jasno je da se već nekoliko desetljeća susrećemo s povlačenjem države iz javnog sektora, da država nestaje s onih mjesta na kojima je uspijevala funkcionirati kao socijalna država, da to prepušta privatnoj inicijativi, jer je država, naravno, skupa, neefikasna i rastrošna. A privatna inicijativa zagovara se kao ta koja javnu sferu ili neke njezine aspekte može na određeni način održati živim ili “reanimirati”, a da pritom nitko ne vidi proturječje u činjenici može li javna sfera u trenutku kada se prepusti privatnom utjecaju podnijeti naziv javne sfere. I zato mi se čini da hrvatsko iskustvo nije nešto poput ultimativnog primjera za ostale postjugoslavenske zemlje, dakle, neka vrsta smjera u borbi ili otporu, nego naprotiv, primjer za regiju u smislu dorečene državne kombinatorike, u vježbanju dokidanja obrazovanja kao javnog dobra. Dakle, ne bih htio da se ovo izlaganje shvati kao obavezujući primjer (jer privatizacija javnih obrazovnih resursa može biti taktički raznolika), nego više kao skica jednog partikularnog slučaja za regiju, dakle materijal za razmjenu u našoj međusobnoj komunikaciji. Posrijedi je primjer koji govori kako izgleda jedan partikularni slučaj u postjugoslavenskom stanju, njegovoj obra-

zovnoj politici i koji su njegovi temeljni akteri, neovisno o tome s koje su strane, uvjetno govoreći, barikade u političkoj podjeli akterskih uloga u borbi za javno visoko obrazovanje ili osporavanju te borbe. Budući da su iskustva naših sredina u obrazovnim politikama i legislativnim rješenjima, odnosno problemima visokoga školstva, relativno različita, nužno je da ih na neki način razmijenimo. Jer slabo se znamo i pritom se razumijemo tek do određene mjere. Stoga je logično da bih ovo izlaganje htio svesti na neki oblik pokaznog primjera, kao mjesto izgleda visokog obrazovanja upućenog najprije prvim susjedima kao primjer za regiju iz regije same, a onda naravno i šire. Podijelio bih ga u nekoliko bitnih točaka: što smo zatekli, s čim smo se morali nositi, što smo uspjeli, što nismo uspjeli napraviti i što nas još pritom čeka u borbi za javno i besplatno visoko školstvo.

220 Ključan moment jest naravno blokada hrvatskih sveučilišta na proljeće 2009. Govoriti o tom događaju, nešto ste o njemu jučer već čuli, odnosno njegovu učinku i smislu, znači ponajprije razmišljati o njemu kao diverziji, a ne kao subverziji, i to diverziji u onom značenju i na onaj način koji pamtimo, ako ništa drugo, iz popularne kulture i partizanskih filmova. Dakle, mi smo srušili most, povratka ili pristanka kroz neki oblik konsenzusa jednostavno nema. Subverzija bi nam omogućavala da postanemo cirkusanti sistema, dakle, da nas koriste, kako bih rekao, za neki oblik javne upotrebe, pa da mogu simulirati da postoji demokratska rasprava i različiti oblici stajališta kad se radi o visokom obrazovanju kao javnom dobru. Ali ako ste napravili diverziju, onda su političke pozicije jasne. Ta blokada kao događaj jest zapravo diverzija u srcu neoliberalnog koncepta obrazovanja, odnosno u samoj infrastrukturi postsocijalističkog, ako hoćete, tranzicijskog društva.

Tek usput jedna napomena o tranziciji. Naime, u tranziciji ćemo živjeti čitav život. Ne postoji dovozna točka u kojoj ćemo se u jednom trenutku osjećati komotno, stabilno i sigurno. Tranzicija nije samo naš postsocijalistički tip procesa, tranzicija je, ako pogledate više-manje neki oblik sociološke dijagnostike koja pokušava opisati stanje suvremenog svijeta, tranzicija je zapravo globalna karakteristika. Je li to prekarnost, tekuća modernost, je li društvo rizika ili pak nešto što se kao ideja mobilnosti spominje u suvremenoj sociološkoj teoriji kao nadilaženje koncepcije društva – posve je nebitno. Svi se susrećemo s problemom da nema predaha, uživanja u postojanosti, da ne postoji dovozna točka koja bi trebala jamčiti sigurnost. Svi će naši životi proći de facto u tranzicijama, jer je naprosto model, dakle, ideološki model koji je na snazi najaktivniji ako neprestano proizvodi nesigurnost, mobilnost, nestalnost, dakle, ako neprestano proizvodi “tranziciju” od jedne neizvjesnosti do druge. Nema nečega što se zove “realizacija europskog utopijskog sna”, pa ste vi napokon jedna zvjezdica, na primjer dvadeset i osma na plavom nebu, nema ničega što bi moglo biti kohezijsko društvo u današnjim okolnostima. Društvo je konfliktno, društvo je prostor sukoba, društvo je mjesto sučeljenih pozicija. Takav

je svijet u kojem živimo, za to mogu ponuditi niz argumenata, kao što mogu prihvatiti i kontraargumente, ali nisam siguran da za njih imam strpljenja. Nema ideje da će se naša zajednica unatoč našim razlikama dogovoriti oko nekih stvari, pa će u jednom trenutku kad se jednog jutra probudimo svijet funkcionirati posve drugačije, na primjer: da će poslodavci plaćati punu plaću i sva socijalna davanja radnicima, da ih neće otpuštati da bi očuvali profit ili, kao što smo danas čuli, da socijalna prava stradavaju jer se tržište rada ili radne snage, ako smijem tako reći, u jednom trenutku, eto, promijenilo.

Dakle, mi neprestano trajemo u tom konfliktu i taj konflikt treba imati na umu. To je kriterij iz kojeg možemo krenuti dalje. Blokada je, čini mi se, taj konflikt učinila javno vidljivim svima, i to sa svim dokumentima koje je proizvela. A proizvela je, uz niz stvari, i jedan izniman internetski sajt (www.slobodnifilozofski.com), medij koji već tri godine prevodi i objavljuje dokumente koji su globalno vezani uz krizu, radnička prava ili borbu za javno visoko obrazovanje. Vi niste, naprimjer, u hrvatskim medijima ništa mogli čuti ili pročitati o akcijama studenata u Quebecu. Jedino mjesto gdje ste o tome mogli nešto pročitati jest Slobodni Filozofski. Kao što niste u hrvatskim mejnstrim vijestima mogli čuti ni riječi o tome da je stotinu rudara umarširalo u Madrid i da su se dogodili neki sukobi.

Negdje po prilici prošle godine u ovo vrijeme aktivirala se rasprava o novom paketu zakona, koji je trebao regulirati tri područja, dakle, znanstvenu djelatnost, sveučilište i visoko obrazovanje. Mi smo već imali iskustva i funkcionirali smo kao neki oblik inicijative pod nazivom Akademska solidarnost, dakle, u svim ovim elementima borbe za javno i svima dostupno visoko školstvo. Međutim, to je tražilo neki poseban oblik angažmana jer su zakoni po svome duhu i po rješenjima trebali do kraja dovesti komercijalizaciju znanosti i visokog obrazovanja, trebali su to područje regulirati po svim priželjkivanim neoliberalnim standardima. I tako bismo u jednom trenutku zapravo izgubili ideju javnog visokog školstva. Dakle, ti su zakoni izgledali kao onaj maloprije ispričani vic s još dodatnim posljedicama po studentska prava. Preambula zakona je bila klasična neoliberalna agenda: toliko se ulaže, toliko se ne ulaže, to se dobiva tu, tu smo u neakvim listama, tu smo po standardima, to smo napravili, to nismo napravili... Ti su zakoni došli nakon šestogodišnjeg truda, pod navodnicima naravno, prošle političke garniture, da doslovce posije ili privatno ili visoko učilište u svakom većem gradu koji postoji u Hrvatskoj. Dakle, mi smo u jednom trenutku zahvaljujući imaginaciji političkih aktera trebali postati društvo ili zemlja znanja, i to tako što su se radile gotovo začudne stvari. Otvarale su se više škole ili naprosto prediplomski studiji, dakle ovi osnovni trogodišnji studiji, a da niste imali ni potreban minimum ljudi u znanstveno-nastavnim zvanjima koji bi studije mogli održavati na životu. I onda je iz toga procvatela tezgaraška praksa da netko naprosto predaje jedan ili dva i pol slična kolegija na sedam mjesta, svuda gdje postoji potreba itd.

Da su se, naravno, masovno upisivali studenti koji su po dobrom kruhoboračkom modelu velikog dijela akademske zajednice funkcionirali po istom tipu principa kao i u Srbiji – jedni uz plaćanje, drugi na budžetu. Budući da je odluka o broju upisanih uz plaćanje bila u domeni autonomije odsjeka, fakulteta i univerziteta, suočili smo se s činjenicom da je iz godine u godinu rast onih koji se upisuju, kako se to u Hrvatskoj zove, za osobne potrebe, odnosno uz plaćanje rastao, a da se smanjivao broj onih koji de facto upisuju studij uz potporu budžeta, dakle za koje postoji neki oblik pokrivanja troškova studija iz državnog proračuna.

I sad se događa jedna ridikulozna situacija u kojoj na sve to skupa treba doći paket zakona kojim bi se stvari dodatno komercijalizirale i koji bi preveo cijelu tu priču u nešto što bi, usuđujem se reći, bio jedan blagi tranzicijski odbljesak nečega što određeni umovi u Hrvatskoj zamišljaju kao visoko obrazovanje. Pritom je proračunsko davanje za visoko obrazovanje negdje oko 0,7 odsto, dakle ne dolazi niti do 1 odsto. Akademska zajednica traži još, država ne može ili ne želi dati, osobito u okolnostima koje vladaju zadnjih nekoliko godina kad je recesija i globalna kriza okrenula državu isključivo prema štedljivosti, kresanju sredstava za javni sektor itd. Međutim, postavlja se još jedno pitanje: želite reformu unutar sustava koji ste najprije nabildali otvarajući, još jednom ponavljam, visoke škole i sveučilišta gotovo u svakom selu, dali zraka privatnoj inicijativi, s tim što privatna inicijativa u visokom školstvu funkcionira isključivo kao poslovna škola ekonomije, menadžmenta, nešto poput medijskih odnosno suvremenih kompetencija kroz informatiku ili nekakav tip tzv. kreativnosti, i često je u vezi s ljudima koji su otprije poznati kao politički koruptivni ili pak s određenim korporacijama kao što je EPH, koja sada u Koprivnici otvara medijsko veleučilište, gde će se tobože školovati kadrovi koji bi trebali servisirati korporaciju u svim onim oblicima i onom tipu vrijednosti kako ona funkcionira. Dakle, događa se u tom trenutku da ste vi duboko svjesni da je potrebna reforma visokog školstva, ali kao još radikalniji zaokret prema visokom školstvu kao javnom dobru, s razrađenim uvjetima i s jasnim standardima i kriterijima – nešto što bi se minimalno uvjetno zvalo društveno odgovorno visoko školstvo. A zapravo dobivate kontraefekt, dobivate dodatnu komercijalizaciju čitavog tog područja i to s glavnim akterima koji na različitim razinama provode, ako smijem tako kazati, neki oblik neoliberalne agende. Dakle, to nas je čekalo.

Sindikati smo postali zapravo na silu. Na silu, jer prema Zakonu o radu jedino sindikat može organizirati štrajk i taj štrajk mora biti vezan uz zakidanje prava koja proizlaze iz rada odnosno ugovora o radu tj. plaće i slično. Dakle, mi smo se iz inicijative pobrinuli da napravimo statut, organiziramo sindikat na direktno-demokratskim načelima, pobrinuli da se registriramo i da time otvorimo više-manje zakonsko-radnu mogućnost da unutar postojeće legislative ostvarimo pravo na štrajk. Međutim, tu je postojala

još jedna kvaka. Kako ćete štrajkati protiv nečega što je prijedlog zakona, dakle, nešto što je skoro pa u fikcionalnom obliku.

Procedura izgleda tako da su oni odsimulirali javnu raspravu, da je dvije trećine, usudujem se reći čak i četiri petine akademske zajednice u Hrvatskoj odbilo te zakone. Mi smo objavili materijal koji ima gotovo šestotinjak stranica, dakle, sa odbijenicama svih fakulteta. Rijetko je tko uopće prihvatio prijedlog zakonskog paketa. I u tom trenutku se događa simulacija javne rasprave i morate zapravo reagirati na nešto što ne postoji i nije iz sfere radničkih prava. Mi smo surađujući s pravnicima iz civilnog sektora i s odvjetnicima koji su nam bili skloni, našli uporište da štrajk može postati legalan, dok se postojeći sindikat u visokom obrazovanju i znanosti, koji je inače podržao zakonski prijedlog, razbacivao kvalifikacijama da smo neokomunisti, anarhisti, da su naše boje crvene i crne, da želimo štetu ovom društvu, da uopće ne znamo o čemu se radi, jer želimo štrajk, a za to se ne može štrajkati. Ponavljam, zakonski u Hrvatskoj ne postoji pravo na politički štrajk, štrajk može biti vezan samo na prava iz radnog odnosa, odnosno iz ugovora o radu. Međutim, postoji jedna kvaka koja glasi ovako – štrajkamo protiv nedovoljnog angažmana našeg poslodavca u postojećim odlukama koje su vezane uz politiku znanosti i visokoga obrazovanja, na primjer, za vrijeme takozvane javne rasprave. Dakle, štrajkamo izravno protiv našega dekana. Pravnik/odvjetnik, koji ispunjava ulogu miritelja i mora sukobljene strane formalno pozvati na mirenje, prihvatio je to kao suvisao argument. Dekan, kao poslodavac, smatrao je da se nema oko čega ni zašto miriti, i tako se ostvarilo pravo na zakonski opravdan štrajk. Dogovorili smo se da u štrajk stupamo u onom trenutku kada po saborskoj proceduri zakoni dođu na saborski odbor, dakle, Odbor za znanost, visoko obrazovanje i (ovu smiješnu treću riječ) informatizaciju, mora odobriti prijedlog zakona koji dolazi u saborsku proceduru na prvo čitanje. Najprije su postojale ideje da on uđe u hitnu proceduru, dakle, vi morate u roku od dva dana to riješiti, a onda je ipak trebala biti izabrana uobičajena procedura s dva parlamentarna čitanja.

Dakle imali smo sve karte posložene i u trenutku kad je zakonski paket došao na saborski odbor mi smo pokrenuli štrajk. Taj smo štrajk pritom zamislili kao radni. Dopustite da malo preciznije objasnim o čemu je riječ. Viktor Ivančić je dijelom jučer u svom izlaganju spomenuo da je javni sektor godinama putem medija sustavno stigmatiziran, upravo po onim kriterijima koje smo i danas čuli, dakle da su zaposleni u javnom sektoru lijeni, neučinkoviti i neproduktivni. To smo čuli i od političkih aktera, međutim, tko je nastanio javni sektor lijenim, neučinkovitim, ne znam već kakvim radnicima, nego iste one partitokratske strukture koje svaki put kad se promijeni vlast dovedu još tisuću svojih ljudi i nastane ih u sistem. Mi smo pritom vrlo jasno govorili da želimo novi habitus javnih službenika, dakle, da država ne mora biti nužno naš neprijatelj, ali država mora biti nešto što će biti u službi zajednice. Dakle, nisam protiv bilo kojeg javnog službenika

koji ima u nomenklaturi neko mjesto, ali taj javni službenik mora potrošiti svoje radno vrijeme na dobro zajednice. On ne može biti politički padobranac koji će doći s jednom vlašću, pa onda otići s drugom. Budući da je istodobno krenula priča da su hrvatski radnici, vjerojatno kao i srpski, najlijeniji na svijetu, da efektivno rade dva i pol sata od mogućih osam itd. i da takvo stajalište zaživljuje kao neki oblik javne i medijski poduprte istine, da se neprestano govori o poduzetničkoj klimi i poduzetnicima koji nas jedino mogu spasiti, jasno je da se nalazimo u bitnom konfliktu i da štrajk treba organizirati programski upravo onako kako naša djelatnost uobičajeno izgleda. Dakle, štrajk nismo pokrenuli kao model bez programa. Organizirali smo nešto što smo nazvali znanstveno-prosvjednim stručnim skupom. Imali smo tristotinjak referata prijavljenih kolega i to je četiri dana trajalo od 8 do 20 sati. Imali smo nekoliko sesija, glavna je naravno bila vezana uz probleme visokog obrazovanja kao javnog dobra, a u rezervi smo, s obzirom na vrijeme, imali mogućnost da svatko zainteresiran može, da bi se nekako kohezivnost te zajednice dogodila, prezentirati svoja najnovija istraživanja i stvari kojima se bavi. I to je trajalo četiri dana, do trenutka kad je saborski odbor odlučio da neće pustiti zakone u proceduru jer su njegovi članovi, dakle političari iz akademske zajednice, prihvatili naše argumente. U trenutku kad više nije postojala mogućnost da se taj paket zakona pusti u sabor, mi smo suspendirali štrajk, kao što je bilo najavljeno na samom početku.

224

Uz taj znanstveno-nastavni program bio nam je jako važan drugi korak, a to je povezivanje sa svim sindikatima iz javnog sektora, budući da u privatnom sektoru ili u tipu djelatnosti u kojima dominira privatni sektor nemate smislenije organiziranih sindikata. Dakle, nama je ostalo da po prilici u borbi za javno dobro aktiviramo suradnju sa sindikatom zdravstva, sa sindikatom elektroprivrede, sa sindikatom vodoprivrede i sa radničkim sindikatima iz brodogradilišta. Organizirali smo niz zajedničkih tribina i pritom smo računali na odjek koji izaziva nešto što bih mogao nazvati habitusom mjesta. Dakle, ako vi dolazite na Filozofski fakultet ili na bilo koji fakultet koji je već prepoznat zbog zagovora borbe za javno dobro, dakle percipiran kao neko mjesto konflikta i ishodišna točka neke pobune. I ako na tom fakultetu stoji trideset metara parole 'U odbranu javnog dobra', i ako snimaju televizije i ako dolaze novinari, a vi u tom trenutku imate u prostoru fakulteta radničke sindikate, sindikate iz elektroprivrede, koja se isto tako kani privatizirati, sindikate iz vodoprivrede ili hrvatskih šuma, koji su jednako tako osjetljivi na to da će se neki oblik javnih dobara uskoro privatizirati, vi stvarate frontu i vjerojatno pokazujete da ste puno jači nego što zapravo jeste, ali poruka je vrlo jasna. Poruka je koliko ste zapravo potencijalno jaki.

Pritom morate izabrati i vrlo jasnu medijsku strategiju. Medijska strategija se sastoji u tome da organizirani logikom tjednih ili, kad je napetije, dvodnevnih dežurstava ljudi budu zaduženi za medijske izjave i kontakt s medijima. Tako da se nas u gotovo

pola godine borbe, ako smjem tako reći, protiv ovih zakona izredalo gotovo šezdesetak u medijima. Vidljiva je dimenzija fronte i broj kompetentnih ljudi koji znaju objasniti o čemu se radi, a i to u nekom trenutku može biti jasna poruka. Usto, čitavo to vrijeme tražili smo sastanke sa svim akterima koji su politički viđeniji, bili oni rektor ili predsjednik republike. I pritom smo, dakle, istog časa kad bismo izišli sa tih sastanaka, bez obzira koliko je on bio uspješan ili bezuspješan, mi prvi pisali medijsko priopćenje koje smo odmah slali u javnost. Odeti na sastanak sa rektorom, na primjer – koji je zbog drugih razloga bio protiv ovih zakona, jer ti zakoni omogućuju djeljenje, cjepanje sveučilišta, da se oblikuje Zagreb 1, 2, 3 itd. kao u Parizu svojedobno, a on ne bi htio biti zadnji rektor u vrijeme čijeg će se mandata podjeliti Zagrebačko sveučilište, i zamisli koje bi dokinule nešto što tobože ima tristogodišnju tradiciju su mu mrske jednostavno na razini feudalne časti – dakle, vi s njim pregovarate i razmatrate stanje stvari, i pritom mu predložite sudjelovanje na zajedničkim tribinama, okruglim stolovima itd. što u medijskoj formulaciji izgleda tako da postoji visoka suglasnost u stajalištima i da su se, dakle, dogovorile daljnje zajedničke akcije. Rektor to neće osporavati, jer se tu nema što osporiti, a kad to odjekne kao medijska poruka, izgleda da je fronta aktivna i snažna.

Trebalo je dobro savladati i tehniku televizijskog nastupa, jer točno znate koliko vas snimaju, i koliko u određenom medijskom žanru ili terminu možete dobiti vremena. I onda se zapravo cijela tehnika sastoji u vrlo elementarnoj stvari, a to je da u tih 20 sekundi šest do sedam puta ponovite istu stvar, dakle, javno visoko obrazovanje je ključni zajednički resurs, dakle, mi smo za to da javno visoko obrazovanje bude besplatno i svima dostupno a ovi zakoni vode komercijalizaciji itd. I sad neka vas reže bilo gdje, ostat će ipak ta jedna rečenica koja znači isto, u svim izgovorenim oblicima i sa različitim sintaksičkim momentima. Na taj način i šira zajednica počinje razumijevati stvari u njihovu ogoljenom obliku kao čisti antagonizam.

Kako nije ispalo loše, morali smo poduzeti i drugi korak. I u tom drugom koraku smo morali pokazati – nije da nam je toliko do toga stalo samo zbog povika koji su iz žutih sindikata stizali na našu adresu – da smo u stanju razraditi ideje i raspolagati dokumentima u kojima ćemo utemeljiti naša stajališta, i da to može biti nešto što bi se moglo pretvoriti u platformu na kojoj bi trebalo graditi javno visoko obrazovanje. I u tom smo smislu, dakle, negdje na jesen počeli sa izradom Deklaracije o znanosti i visokom obrazovanju koja je prvi put i u prvom obliku objavljena baš u najnovijem broju beogradske *Reči*, u ovom tematu o obrazovanju, zatim je gotovo istodobno objavljena i u *Žarezu*, da bismo je za mjesec dana objavili kao knjižicu uz minimalne izmjene, točnije ispravke, u samom tekstu.

Htio bih ovom prilikom ponoviti naše zahtjeve iz *Deklaracije* jer mi se to čini prijeko potrebnim u kontekstu konferencije i njezine dinamike. Dakle tražimo:

1. da se “gospodarstvo” koje se u ekonomski reduktivnom okviru danas svodi na “tržište” ne koristi kao mjerilo svih vrijednosti, odnosno, zahtijevamo da se znanost i visoko obrazovanje razumiju kao ravnopravni sudionici općih društvenih procesa. Inzistiranje na sveopćem povezivanju znanosti i visokog obrazovanja s tržištem, kao i zahtjev za prilagođavanje akademske zajednice nedovoljno diferenciranim i neprestano promjenljivim mitskim potrebama tržišta rada, podjednako kao i uvođenje korporativnih modela upravljanja tim sektorom, reduktivni su i štetni. Nasuprot tome, zahtijevamo izgradnju održive razvojne perspektive znanosti i visokog obrazovanja kao javnog dobra od primarne važnosti.

2. uvažavanje pojedinca kao mislećeg subjekta koji nije tek menadžer svoje buduće karijere, ili karijere drugih, nego je sposoban i voljan zauzeti individualan, empatičan i kritički stav prema društvenim, ekološkim i posebice političkim fenomenima, te koji uživa široko i slobodno obrazovanje kojemu su cilj intelektualna emancipacija i politička samosvijest. U skladu s time odbacujemo reduciranu sliku studenta kao konzumenta uslužnog sustava visokog obrazovanja i zahtijevamo da mu se vrate i omoguće intelektualna širina i dostojanstvo.

226 3. prepoznavanje vrijednosti svih znanstvenih područja i priznavanje njihovih specifičnosti. Zahtijevamo da se osiguraju uvjeti za neometana znanstvena istraživanja koja svoju financijsku isplativost ne mogu kratkoročno opravdati, tzv. fundamentalna istraživanja, čiji rezultati nisu kratkoročno vidljivi, ili čiji je rezon opstanka obogaćivanje ljudskog znanja kao neupitne vrijednosti.

4. ukidanje vladavine pojednostavljenih kvantitativnih oblika evaluacije pojedinaca i institucija (rangiranja, bodovanja i dr.). Zahtijevamo redefiniciju kriterija kvalitete i razvoj mehanizama složene evaluacije znanstvenog i nastavnog rada u kojem će kvalitativno imati prednost nad kvantitativnim i u kojem će se kombinirati stručni i sociokulturni kriteriji. Zahtijevamo odgovoran, solidaran i uzajaman odnos između studenata, zaposlenika i institucija utemeljen na kreativnosti, težnji prema kvaliteti, unutrašnjoj motivaciji, akademskim slobodama i akademskoj samoupravi, kao i na potpunoj otvorenosti i dostupnosti svih oblika znanstvene, nastavne i administrativne prakse.

5. da hrvatska sveučilišta ne sudjeluju u svjetskim rangiranjima, kao i da se ne provode nacionalna rangiranja. Uzimajući u obzir devastirajući učinak uvođenja kompetitivnih mehanizama upravljanja u području znanosti i visokog obrazovanja, zahtijevamo da se odmah prekine s kadrovskom politikom koja se temelji na zapošljavanju većeg broja mladih znanstvenika uz očekivanje “neka pobijedi najbolji”. Zahtijevamo odgovoran pristup zapošljavanju akademskih radnika (od asistenta do savjetnika i profesora) koji će biti jamac slobode znanstvenog rada i osnova za otvoreno, solidarno djelovanje članova akademske zajednice jednih prema drugima, kao i prema članovima drugih skupina u

društvu. Zahtijevamo, konačno, nužne infrastrukturne uvjete (adekvatne knjižnice, laboratorije, učionice i dr.), odnosno, materijalnu osnovu za kvalitetan sustav znanosti i visokog obrazovanja.

6. strogu zakonsku regulaciju odnosa privatnih i javnih znanstvenih i visokoškolskih institucija i zaposlenika. Zahtijevamo ograničenje privatizacije visokoškolskih institucija na razinu stručnih studija, kao i zabranu rada nastavnika ili istraživača s javnih institucija na privatnim institucijama. U skladu s tim, zahtijevamo da se znanstveno-nastavna djelatnost na javnim institucijama ne temelji na radu honorarnih vanjskih suradnika, te da se djelatnosti pomoćnih službi ne zamjenjuju “uvozom” istovrsnih usluga iz privatnog sektora.

7. besplatno obrazovanje za sve studente na svim razinama. Zahtijevamo da socijalno inkluzivno obrazovanje postane prioritet hrvatskog visokoškolskog sustava, odnosno, da se direktni troškovi studija u potpunosti financiraju iz državnog proračuna, i da se razvije sustav stipendiranja studenata iz obitelji nižeg socioekonomskog statusa i drugih rizičnih skupina u obrazovanju, za pokrivanje indirektnih troškova studiranja.

8. upravljanje sustavom znanosti i visokog obrazovanja koje će biti utemeljeno na sustavnom širokom odlučivanju odozdo, te primjenu sustavnog pristupa donošenju obrazovnih politika naspram inkrementalnog, ad hoc ili “uvoznog” pristupa.

227

Zahtjeva je, kao što vidite, dosta. Akcija je u međuvremenu bilo još. Da spomenem samo konferenciju *Otpor i promjene u znanosti, obrazovanju i društvu*, koja je u travnju ove godine suorganizirana sa slovenskim kolegama. Oni su u veoma sličnoj situaciji, o čemu govori i upravo za objavljivanje dovršen naš zajednički dokument *Rezolucija protiv privatizacije javnog visokog obrazovanja*. U međuvremenu se promijenila vlast u Hrvatskoj, ali se nije promijenila neoliberalna agenda u području znanosti i visokog obrazovanja. Ponovo se dorađuju i pišu zakonski prijedlozi utemeljeni na sličnom vrijednosnom modelu. Ponovo se reagira i opet se pojavljuju na početku spomenute sive zone. U društvu je nekako zaživjela ideja javnog i besplatnog, ali je politički akteri tumače na različite načine i uglavnom vezuju uz izvrsnost i slične kvalifikative. U novim se zakonskim prijedlozima obrazovanje na nekoliko mjesta čak i spominje kao javno dobro. Međutim, sve to nije dovoljno. Logika je trebala biti najprije strategija razvitka znanosti i visokog obrazovanja u Hrvatskoj, a onda je iz nje trebala proizići prikladna legislativa. To se ne događa. Borba se, dakle, nastavlja i daleko je od spomenute metafore auto-cesta.

Ana Kolarić i Zoran Dimić